VALTIONEUVOSTON OIKEUSKANSLERI

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Viite:
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan asiantuntijakuuleminen 12.12.2023

OIKEUSKANSLERIN KERTOMUS VUODELTA 2022, K 10/2023 VP

Aluksi

Tässä asiantuntijalausunnossa keskityn eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan toimialan ja eduskunnan valtiosääntöisen tehtävän kannalta kiinnostaviin nostoihin oikeuskanslerin kertomuksesta vuodelta 2022 (K 10/2023 vp) ja kertomuksen taustalla oleviin oikeuskanslerin ja apulaisoikeuskanslerin riippumattomina ylimpinä laillisuusvalvojina tekemiin laillisuusvalvontaratkaisuihin ja –toimenpiteisiin.

Oikeuskanslerin kertomuksen eduskunnan erikoisvaliokunnissa tapahtuvan käsittelyn ja siten tämän asiantuntijalausunnon tarkoituksena on saattaa eduskunnan tietoon sen valtiosääntöisten tehtävien kannalta merkittävimpiä tietoja perus- ja ihmisoikeuksien sekä yleensä oikeuksien toteutumisesta ja sen esteistä sekä lain noudattamisesta ja lainsäädännössä olevista puutteista ja kehittämistarpeista.

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 7 §:n mukaan oikeuskanslerilla on oikeus tehdä ehdotuksia säännösten ja määräysten kehittämiseksi ja muuttamiseksi, jos valvonnassa on havaittu niissä puutteita tai ristiriitaisuuksia tai jos ne ovat aiheuttaneet oikeudenkäytössä epätietoisuutta tai eriäviä tulkintoja. Oikeuskanslerin kertomusmenettelyssä ja tässä asiantuntijalausunnossa tuodaan eduskunnan valtiosääntöisen tehtävän vuoksi erityisesti esille säännösten tai niiden soveltamisen puutteita ja ristiriitaisuuksia.

PL 20, 00023 Valtioneuvosto Puhelin 0295 16001 kirjaamo.okv@gov.fi

www.oikeuskansleri.fi

Molempien ylimpien laillisuusvalvojien, valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen toimivaltaan ja tehtäviin sekä toimintatapaan kuuluu laillisuusvalvonnan rakenteellinen näkökulma. Rakenteellinen laillisuusvalvonta kohdentuu erilaisten rakenteellisten tekijöiden vaikutuksiin oikeuksien tasapainoiseen toteutumiseen ja siinä oleviin ongelmiin. Tällaisia rakenteellisia ongelmia voivat olla esimerkiksi puutteellinen tai ristiriitainen lainsäädäntö, puutteellinen ministeriön ohjaus, ongelmat hallinnonalojen ja viranomaisten johtamisessa, sisäisessä valvonnassa ja resursoinnissa sekä tietojärjestelmissä. Tuomioistuinten ja hallinnon toimintakulttuurit ja -tavat voivat joko edistää tai olla esteenä oikeuksien tasapainoiselle toteutumiselle. Oikeuskanslerin laillisuusvalvonnassa on jo pidempään ollut painopisteenä ja erityisenä teemana tällaisiin rakenteellisiin seikkoihin huomion kiinnittäminen. Oikeuskanslerin kertomuksessa ja sen mukaisesti tässä asiantuntijalausunnossa pyritään tuomaan esille oikeuksien ja kansanvaltaisen oikeusvaltion tasapainoisen toteutumisen rakenteellisia kysymyksiä.

Oikeuskanslerin eduskuntakertomuksen käsittelyn tarkoituksena ei sen sijaan ole perustuslakivaliokunnan painottaman laillisuusvalvonnan riippumattomuuden johdosta yksittäisten laillisuusvalvontaratkaisujen käsittely (ks. PeVM 6/2022 vp, kappale 2 ja siinä viitatut mietinnöt). Niihin viitataan tässä asiantuntijalausunnossani ainoastaan kertomusta tarkemman lisätiedon dokumentoimiseksi.

Kertomuksen rakenne

Oikeuskanslerin kertomuksen rakenne vastaa vakiintunutta käytäntöä. Oikeuskanslerin kertomuksen yleiskatsausosassa esitellään oikeuskanslerin tehtävät ja toimivaltuudet sekä tarkastellaan muun muassa oikeuskanslerinviraston organisaatiota ja taloutta. Tämän lisäksi kertomuksessa selostetaan oikeuskanslerin toimintaa tasavallan presidentin ja valtioneuvoston virkatointen lainmukaisuuden valvonnassa, perus- ja ihmisoikeuksien valvontaa, oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja sen osana asianajajien, julkisten oikeusavustajien ja luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien toiminnan valvontaa sekä viranomaisten ja muiden julkista tehtävää hoitavien laillisuusvalvontaa hallinnonaloittain. Kertomuksen loppuun on kerätty tilastotietoja toimenpiteistä ja työtilanteesta.

Kertomukseen on otettu erityisiä teema-artikkeleita sekä tiivistettyjä tietolaatikoita laillisuusvalvonnan keskeisistä näkökulmista ja havainnoista. Kertomusvuonna 2022 uudistettiin laki valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävien jaosta keskittämällä tehtäviä ylimpien laillisuusvalvojien välillä aiempaa selvästi laajemmin. Kummankin laillisuusvalvojan toisesta poikkeavaa näkökulmaa ja profiilia vahvistettiin. Kertomus sisältää erityisen teema-artikkelin ylimpien laillisuusvalvojien uudesta tehtävänjaosta

(s. 40-42). Oikeuskanslerille muun muassa koottiin hallinnon automatisaation, korruption torjunnan ja valtiontukien, julkisten hankintojen ja kilpailun ylintä laillisuusvalvontaa.

Kertomus sisältää myös teema-artikkelin oikeuskanslerille uutena lakisääteisenä tehtävänä uskotusta roolista EU:n ja Suomen ilmoittajansuojelulainsäädännön tarkoittamana keskitettynä, riippumattomana ulkoisena ilmoituskanavana (s. 43-44). Näiden lisäksi kertomus sisältää erityiset teema-artikkelit hallinnon automaatiota koskevasta uudesta yleislainsäädännöstä laillisuusvalvonnan tukena (s. 45-46) sekä ympäristöperusoikeudesta ja tulevista sukupolvista oikeudellisessa ratkaisutoiminnassa (s. 47-48).

Oikeuskanslerin ja apulaisoikeuskanslerin puheenvuorot

Vakiintuneen tavan mukaisesti oikeuskanslerin kertomuksen alussa ovat oikeuskanslerin ja apulaisoikeuskanslerin puheenvuorot laillisuusvalvonnan kannalta merkittävistä teemoista.

Käsittelen omassa puheenvuorossani (s. 12-17) sitä, miten ylimmän virkajohdon nimitysten valmistelun objektiivisuutta ja hyvän hallinnon periaatteiden sekä ammattimaisuuden toteutumista voidaan parantaa, miten laki suhtautuu poliittiseen tai siksi koettuun nimitykseen ja miten oikeuskansleri valvoo nimittäjän harkintavallan rajoja.

Apulaisoikeuskansleri Mikko Puumalainen tarkastelee omassa puheenvuorossaan (s. 18-23) laillisuusvalvonnan seuraamuksia sekä virkasyyteasioissa tehtävää laillisuusvalvonnallista punnintaa.

Muuta yleistä kertomuksesta ja oikeuskanslerin toiminnasta

Valtioneuvoston oikeuskanslerille on perustuslaissa uskottu erityisenä painopisteenä ylimpään hallitusvaltaan kohdistuva riippumaton laillisuusvalvonta. Osa tätä tehtävää on ennakollinen säädösvalvonta ja muu lainvalmistelun laillisuusvalvonta.

Oikeuskanslerin aiempaa herkempi puuttuminen valtioneuvostolle ja sen ministeriöille kuuluvan valmistelun päätteeksi parantaa eduskunnan perustuslakivaliokunnan ja mietintövaliokuntina toimivien erikoisvaliokuntien mahdollisuuksia keskittyä riittävän huolellisesti valmisteltujen hallituksen esitysten perusteella lainsäädäntövallan käyttöön. Tämä varmistaa myös sitä, että valtioneuvosto hoitaa sille kuuluvan ja sen vastuulla olevan lainvalmistelun, eikä tämä tehtävä valu eduskunnalle ja sen valiokunnille.

Oikeuskanslerille osoitettujen kanteluiden kokonaismäärä on laskenut korona-pandemian aikaisen piikin jälkeen verrattuna vuosiin 2021 ja 2020. Vireille tulleiden kanteluiden ja kirjoitusten määrä näyttää vakiintuneen vuosia 2018 ja 2019 vastaavalle, hieman 2010 –luvun

keskiarvoa korkeammalle tasolle. Kokonaisuudessaan laillisuusvalvonnan työmäärä on lisääntynyt. Oikeuskanslerin laillisuusvalvonnassa kantelut ovat yksi tärkeä, mutta vain yksi laillisuusvalvonnan työmuoto, kun taas ylimmän laillisuusvalvojakollegan eduskunnan oikeusasiamiehen työssä kanteluiden painoarvo ja osuus kokonaistyömäärässä on huomattavasti suurempi. Kanteluiden osuus valtioneuvoston oikeuskanslerin ratkaisemista kaikista laillisuusvalvonta-asioista on määrällisesti noin neljänkymmenen prosentin suuruusluokkaa. Käsiteltävien laillisuusvalvonta-asioiden oikeudellinen vaikeusaste ja kompleksisuus ovat lisääntyneet. Toimenpideratkaisuiden osuus kaikista laillisuusvalvontaratkaisuista onkin lisääntynyt hyvinkin merkittävästi (ks. tilastot, oikeuskanslerin kertomuksen s. 207-219).

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan toimialaan liittyviä lausuntoja

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan toimialaan liittyviä lausuntoja käsitellään oikeuskanslerin kertomuksen sivuilla 87-92.

Seuraavassa esiteltävissä antamissani lausunnoissa korostuvat laajakantoiset, useisiin lainsäädäntöhankkeisiin liittyvät seikat. Lausunnoissani on tuotu esiin muun muassa itsemääräämisoikeutta, henkilötietojen suojaa ja oikeusturvaa koskevia kysymyksiä. Lausunnoissa kiinnitetään säännönmukaisesti huomiota myös perusoikeuksien toteutumiseen sekä yleisesti esitysten perustuslainmukaisuuteen ja Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeussopimusten velvoitteiden noudattamiseen.

Annoin lausunnon luonnoksesta hallituksen esitykseksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen ja tuottamisen valvonnasta (OKV/541/21/2022, sosiaali- ja terveydenhuollon valvontalaki). Lausunnossani totesin, että esityksessä korostuu omavalvonnan merkitys. Siksi sen käytännön toimivuus laadun turvaajana tuli varmistaa ja lausuntoni mukaan esityksen vaikutusarvioinnissa tulisi käsitellä omavalvontaan liittyvien velvoitteiden vaikutuksia palvelunjärjestäjien ja –tuottajien käytännön toimintaan. Lisäksi olisi perusteltua tuoda esille omavalvonnan merkityksen kasvamisen vaikutukset myös valvontaviranomaisten ohjaus- ja valvontatoimintaan. Esitykseen tulisi sisältyä se, miten lain vaikutuksia ja erityisesti omavalvontaa koskevien säännösten käytännön toteuttamista seurataan. Lausuntoni mukaan esityksen säätämisjärjestysperusteluja olisi syytä selkeyttää erityisesti yksityisyyden ja henkilötietojen suojan kannalta. Ulkopuolisten asiantuntijoiden käyttämisen osalta esitys tulisi arvioida myös perustuslain hallintotehtävän muulle kuin viranomaiselle antamista koskevan säännöksen kannalta. Esitys tulisi lisäksi käydä systemaattisesti läpi perustuslain oikeusturvaa koskevan perusoikeuden toteutumisen näkökulmasta.

Vammaispalvelulainsäädännön uudistamista koskevasta hallituksen esitysluonnoksesta antamassani lausunnossa (OKV/626/21/2022) pidin ehdotetun vammaispalvelulain pykäliä

pääosin selkeinä, mutta toisaalta runsaat säännösviittaukset eri lakeihin heikensivät lain säännösten ymmärrettävyyttä. Korostin, että myös vammaisten henkilöiden kohdalla palvelutarpeen arviointiin liittyy julkista vallan käyttöä arvioitaessa sitä, millaisia palveluja vammaiselle henkilölle myönnetään. Vammaisten henkilöiden kohdalla on korostunut velvollisuus huolehtia yksilön perusoikeuksien toteutumisesta. Esitysluonnoksen mukaan kehitysvammalaki olisi ollut tarkoitus kumota vammaispalvelulainsäädännön uudistuksen yhteydessä. Tämä olisi edellyttänyt, että kehitysvammalain säännökset mahdollisuudesta toteuttaa itsemääräämisoikeuden rajoitustoimia erityishuollossa olisi korvattu valmisteilla olevalla itsemääräämisoikeutta koskevalla lailla. Pidin toivottavana, että itsemääräämisoikeutta koskeviin kysymyksiin liittyvä selvitys- ja valmistelutyö etenee joutuisasti ja että työssä kiinnitetään huomiota säädöskokonaisuuksien yhteensovittamiseen ja selkeyteen sekä päällekkäisen sääntelyn välttämiseen.

Mielenterveys- ja päihdepalvelujen uudistamista koskevasta hallituksen esitysluonnoksesta antamassani lausunnossa (OKV/1278/21/2022) totesin, että säätämisjärjestysperusteluissa tulisi arvioida esityksen perustuslainmukaisuus siltä osin kuin esitykseen sisältyvä päihdehuoltolaki sisälsi säännökset tahdosta riippumattoman hoidon edellytyksistä. Esityksessä esitettiin säädettäväksi sosiaalihuollon toteuttamisesta ilman päätöksentekoa ja eräiden sosiaalihuollon asiakkaiden omahoitajan tehtävien edellyttävän tehtävän hoitamista virkasuhteessa. Näiltä osin esityksen perusteluja tuli täydentää.

Lausunnossani sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelyä koskevasta hallituksen esityksestä (OKV/225/21/2022) kiinnitin huomiota useisiin säätämisjärjestysperusteluita koskeviin seikkoihin. Lausuntoni mukaan esityksen säätämisjärjestysperusteluissa käsiteltyä henkilötietojen suojaa tulisi täydentää. Siinä tulisi tuoda vahvemmin esille perustuslain henkilökohtaista vapautta koskevan perusoikeuden ja siihen liittyvän tiedollisen itsemääräämisoikeuden sisältö sekä arvioida niiden toteutumista suhteessa esitykseen. Esityksessä ehdotettiin lasten tiedollista itsemääräämisoikeutta joissain määrin rajoitetummaksi kuin aikuisten. Tämän johdosta totesin, että säätämisjärjestysperusteluissa olisi syytä arvioida esitys lasten erityisen aseman ja heidän tiedollisen itsemääräämisoikeutensa toteutumisen näkökulmasta. Lausunnossani todettiin, että esityksen säännöskohtaisissa perusteluissa ja säätämisjärjestysperusteluissa olisi tarpeen arvioida riittävän kattavasti ja seikkaperäisesti säännösten suhde Euroopan unionin tietosuoja-asetukseen ja sen sallimaan kansalliseen liikkumavaraan. Esityksen perustuslainmukaisuus olisi arvioitava myös oikeutta sosiaaliturvaan koskevan perusoikeuden kannalta. Esityksessä olisi myös todettava perustuslain julkisen hallintotehtävän muulle kuin viranomaiselle antamista koskevan säännöksen soveltaminen ja sen asettamien vaatimusten täyttyminen. Esityksessä tulisi lisäksi käsitellä lakiesityksen sisältämien asetuksen- ja määräystenantovaltuuksien perustuslainmukaisuus.

Lausunnossani toimeentulotuesta annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta koskevasta hallituksen esityksestä (OKV/1218/21/2022) pidin kannatettavana esityksen tavoitetta parantaa sosiaalihuollon asiakkaiden ja erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden asemaa toimeentulotuen hakijoina. Totesin, että säätämisjärjestysperustelujen tietojenvaihtoa ja henkilötietojen käsittelyä koskevista perusteluista ei ilmennyt, miten esitys täyttää perustuslain yksityisyyden suojaa ja tiedollista itsemääräämisoikeutta koskevat sekä Euroopan unionin yleisen tietosuoja-asetuksen vaatimukset. Lisäksi säätämisjärjestysperusteluja tuli täydentää arvioimalla esitystä perustuslain oikeusturvaa koskevan säännöksen kannalta.

Pidin lausunnossani (OKV/636/21/2022) hallituksen esitysluonnoksesta laiksi sukupuolen vahvistamisesta sekä siihen liittyvien lakien muuttamisesta välttämättömänä, että Suomen lainsäädäntö saatetaan Suomea sitovien ihmisoikeusvelvoitteiden mukaiseksi poistamalla lisääntymiskyvyttömyyden vaatimus sukupuolen vahvistamisen edellytyksistä. Pidin myös ehdotusta lääketieteellisen selvityksen eriyttämisestä sukupuolen oikeudellisesta vahvistamisprosessista kannatettavana erityisesti esitysluonnoksessa esille tuodun itsemääräämisoikeuden periaatteen vahvistamisen näkökulmasta. Esitysluonnoksen mukaan sukupuolen vahvistamista koskevan hakemuksen yhteydessä henkilön Digi- ja väestötietovirastolle antamassa selvityksessä olisi kyse henkilön omasta selvityksestä kumpaan sukupuoleen hän kokee kuuluvansa. Näkemykseni mukaan se seikka, että selvitykselle ei aseteta tarkempia sisällöllisiä tai muodollisia vaatimuksia, tukee esityksen yhdeksi tavoitteeksi asetettua henkilön itsemääräämisoikeuden vahvistamista.

Edellytyksenä sukupuolen vahvistamiselle olisi myös, että henkilö olisi täysi-ikäinen. Ehdotonta ikärajaa sukupuolen oikeudelliselle vahvistamiselle ei esitysluonnoksen mukaan voida pitää täysin sopusoinnussa lapsen oikeuksien kanssa. Se, millä edellytyksillä ja menettelyllä sukupuolen vahvistaminen tulisi olla mahdollista lapsille, edellyttää esitysluonnoksen mukaan kuitenkin lasten oikeuksien ja yleisperiaatteiden huolellista punnintaa. Tällainen punninta ei kuitenkaan ollut kuulunut esityksen valmisteluun, vaan asian selvittäminen edellyttää esitysluonnoksen mukaan perusteellista jatkovalmistelua. Katsoin lausunnossani, että ratkaisu edellä mainitun, sukupuolen vahvistamista koskevan asiakokonaisuuden kannalta varsin keskeisen kysymyksen siirtämisestä jatkovalmisteltavaksi myöhempään ajankohtaan on valitettava. Pidin erittäin tärkeänä, että selvitystyötä jatketaan ja jatkovalmistelu asiasta käynnistetään nopeasti.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan toimialaan liittyviä laillisuusvalvontaratkaisuja

Sosiaali- ja terveyshallintoa koskevia laillisuusvalvontahavaintoja käsitellään oikeuskanslerin kertomuksen sivuilla 185-202.

Apulaisoikeuskansleri käsitteli julkisuuslain tulkinnanvaraisuutta ja virkavastuuta ratkaisussaan OKV/348/10/2020. Apulaisoikeuskansleri saattoi ratkaisunsa ja siinä esittämänsä huomiot julkisuuslain 24 § 1 momentin 3 kohdan (mm. ilmoitukset rikoksesta, esitutkinta-asiakirjat) soveltamisesta tiedoksi oikeusministeriölle. Ministeriön asettama työryhmä valmistelee julkisuuslain ajantasaistamista. Asiassa oli kysymys yhtäältä, onko sovellettu julkisuuslain kohta riittävän selkeä ja yksiselitteinen ja toisaalta, oliko asiakirjapyyntö käsitelty hallintolain selvittämisvelvollisuuden mukaisesti. Apulaisoikeuskanslerin mukaan lainkohta ei ole sen sanamuodon ja esitöiden perusteella selkeä eikä siinä käytettyjen käsitteiden sisältö ja laajuus ole täsmällisiä. Kantelija oli saanut pyytämänsä asiakirjat muutoksenhaun jälkeen vasta noin vuoden ja kahdeksan kuukauden kuluttua pyyntönsä tekemisestä. Julkisuusperusoikeuteen ja julkisuusperiaatteeseen kuuluu oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta mahdollisimman pian. Tiedonsaannin viiveettömään toteutumiseen vaikuttavat myös viiveet asiakirjapyyntöihin annetuista päätöksistä tehtyjen valitusten käsittelemisessä. Sen vuoksi apulaisoikeuskansleri ryhtyi erillisenä asiana selvittämään julkisuuslain mukaisten asioiden käsittelyaikoja hallinto-oikeuksissa.

Apulaisoikeuskanslerin sijaisen päätöksessä oli kysymys laajan kouluterveystarkastuksen laiminlyönnistä (OKV/330/10/2021). Helsingin kaupunki ei ollut toteuttanut peruskoulun oppilaan laajaa terveystarkastusta, mihin sillä olisi ollut lain mukaan velvollisuus. Se ei ollut ylipäänsä kyennyt tekemään eri vuosiluokkien oppilaiden laajoja tarkastuksia kattavasti. Apulaisoikeuskanslerin sijainen kiinnitti kaupungin huomiota asiaa koskevien säännösten soveltamiseen niin, että oppilaiden perustuslaissa säädetyt yhdenvertaisuutta sekä riittäviä terveyspalveluja ja terveyden edistämistä koskevat oikeudet toteutuvat terveystarkastuksia toteutettaessa.

Apulaisoikeuskansleri kiinnitti päätöksissään OKV/476/10/2021 ja OKV/763/10/2021 Etelä-Suomen aluehallintoviraston huomiota terveydenhuollon ja sosiaalihuollon kantelujen viivytyksettömään käsittelyyn. Etelä-Suomen aluehallintoviraston sosiaalihuollon ja terveydenhuollon kantelujen käsittelyajat ovat oikeuskanslerinvirastossa seurannassa myös vireillä olevina omina aloitteina (OKV/2342/70/2021 ja OKV/2558/80/2022).

Kertomuksessa on useita sosiaali- ja terveyshallintoa koskevia ratkaisuja asian käsittelyn viipymisestä, tieto- ja asiakirjapyyntöjen käsittelystä, neuvonnasta, tiedusteluun vastaamisesta ja päätöksen perustelemisesta. Lisäksi esille ovat nousseet virkamiehen esteellisyys

hallintokantelun käsittelyssä (apulaisoikeuskanslerin päätös OKV/3319/10/2021), toimilupatyöryhmän toiminnan puolueettomuus (apulaisoikeuskanslerin päätös OKV/2288/10/2020), tutkimusprofessorin sivutoimi yhdistyksen hallituksen puheenjohtajana (apulaisoikeuskanslerin päätös OKV/3263/10/2021) ja esteellisyysasian ratkaiseminen valvontalautakunnassa (apulaisoikeuskanslerin sijaisen päätös OKV/2426/10/2020). Kaikissa näissä on kysymys hyvän hallinnon toteutumisesta perustuslaissa ja hallintolaissa säädetyllä tavalla.

Totean, että perustuslain 21 §:n mukaisen hyvän hallinnon ylläpitäminen ja turvaaminen muuttuvassa sote-rakenteessa on erittäin tärkeää ja että siihen tulee sosiaali- ja terveyshallinnossa kiinnittää jatkuvaa huomiota.

Kertomuksessa on myös koronapandemiaan liittyviä ratkaisuja.

Käsittelin ratkaisussani OKV/419/10/2022 karanteeni- ja eristämispäätöksiä koronaviruspandemian aikana. Kiinnitin sosiaali- ja terveysministeriön huomiota sen hallinnonalaan kuuluvan lainsäädännön huolelliseen soveltamiseen ja johdonmukaisuuden varmistamiseen samoin kuin ohjeiden sisältöä koskeviin vaatimuksiin. Kiinnitin aiemman ratkaisukäytäntöni pohjalta huomiota myös säädösehdotusten ja ohjeiden valmistelun dokumentoimiseen ja riittävän kattavaan perustelemiseen. Kantelija arvosteli sosiaali- ja terveysministeriötä tartuntatautilain ja terveydenhuoltolain kanssa ristiriidassa olevasta karanteeni- ja eristämispäätöksiä koskevasta ohjeesta ja tästä johtuvista hallinnollisista ja perustuslaillisista ongelmista koronaviruspandemian aikana. Kantelija arvosteli ministeriötä lisäksi siitä, ettei tartuntatautilääkäreitä oltu kuultu eikä niiden resursseja huomioitu. Kiinnitin sosiaali- ja terveysministeriön huomiota siihen, että tartuntatautilakiin perustuvan tartuntatautilääkärijärjestelmän tulee kaikissa olosuhteissa toimia oikeusturvan ja hyvän hallinnon edellyttämällä tavalla ja että voimavarojen puute ei ole peruste rajoittaa perus- ja ihmisoikeuksia.

Saatoin käsitykseni tartuntatautilakiin ja sairausvakuutuslakiin liittyvistä arviointi- ja kehittämistarpeista ministeriön tietoon. Koska tartuntatautilaissa oli koronaviruspandemian yhteydessä ilmennyt laajasti muitakin muutostarpeita, ratkaisussa tarkastellut kehittämistarpeet olisi näkemykseni mukaan järkevintä toteuttaa osana lainsäädännön kokonaisuudistusta.

Apulaisoikeuskanslerin sijaisen ratkaisussa OKV/1839/10/2020 oli kysymys vierailukiellosta terveydenhuollon yksikössä. Apulaisoikeuskanslerin sijainen kiinnitti Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän huomiota tarkkuuteen tartuntatautilain soveltamisessa samoin kuin niiden henkilöiden oikeuksien turvaamiseen, joihin lain perusteella tehtyjen päätösten ja toimenpiteiden vaikutukset kohdistuvat. Hän kiinnitti huomiota myös siihen, että kuntayhtymän viestinnän tulee olla ymmärrettävää ja selkeää.

Karanteenia koskevan päätöksen antamista koskevassa ratkaisussa OKV/126/10/2021 apulaisoikeuskanslerin sijainen kiinnitti Espoon kaupungin tartuntatautiyksikön huomiota hallintolain neuvontaa, hyvää kielenkäyttöä, hallintopäätöksen perustelemista ja suullisen hallintopäätöksen kirjallisena antamista koskevien säännösten huolelliseen soveltamiseen.

Totean, että vuoden 2023 aikana oikeuskanslerin laillisuusvalvonnassa on tehty lisää merkittäviä koronapandemiaan liittyviä ratkaisuja. Näiden ratkaisujen pohjalta on vuonna 2023 saatu koottua koronapandemian aikaisista kokemuksista tietoja ja opetuksia, joita ei saisi vastaisuudessa unohtaa.

Oikeuskansleri Tuomas Pöysti